

QUINHENTISMO

Literatura 16. století

Cestovatelská literatura

PERO VAZ DE CAMINHA (1450-1500)

List o nalezení Brazílie (A Carta de Pero Vaz de Caminha / A Carta do Achamento do Brasil), 1.5.1500.

Žánrově se jedná o zprávu z cest deníkovou formou.

V textu se vymezují motivy, které budou typické pro brazilskou literaturu – vidina ráje, velkolepá příroda, papoušci, mýtus dobrého divocha, mýtus nevinné a svůdné ženskosti, mýtus katecheze, která ospravedlňuje dobývání nových území.

PEDRO LOPES DE SOUSA (1501-1542)

Plavební deník loďstva, které se plavilo do Brazílie roku 1530

(uveřejněn až v roce 1830);

cestopisná kronika, která zachycuje zároveň prostředí a zvyky domorodého obyvatelstva a opěvuje Evropany, kteří do Brazílie přišli za dobrodružstvím.

Cestovatelé z jiných zemí

HANS STADEN (1525-1576) – *Dvě cesty do Brazílie* (1557)

německý voják a dobrodruh (strávil 9 měsíců v zajetí Tupinambás)
dopodrobna popsal např. rodinné struktury a dynamiku rodinného a
společenského soužití domorodého obyvatelstva

JEAN DE LÉRY (1534-1611) – *Vagem à terra do Brasil* (1578)

francouzský protestanský misionář (připlul 1556 – strávil několik měsíců v Baía de Guanabara)
humanistické vidění indiánů a jejich společenství
rozlišil antropofagii od kanibalismu

Jezuitská literatura

- Příklad jezuitů do Brazílie – 1549 – vedl je pater Manuel de Nóbrega.
- Úkol jezuitů byl „vychovat“ domorodce k tomu, aby se dali začlenit do hospodářského systému mateřské země.

MANUEL DE NÓBREGA (1517 – 1570)

Zpráva o zemích brazilských, 1551

význam etnologický a katechetický

Listy

psané od roku 1549 v Bahii a Pernambucu bratřím do Lisabonu

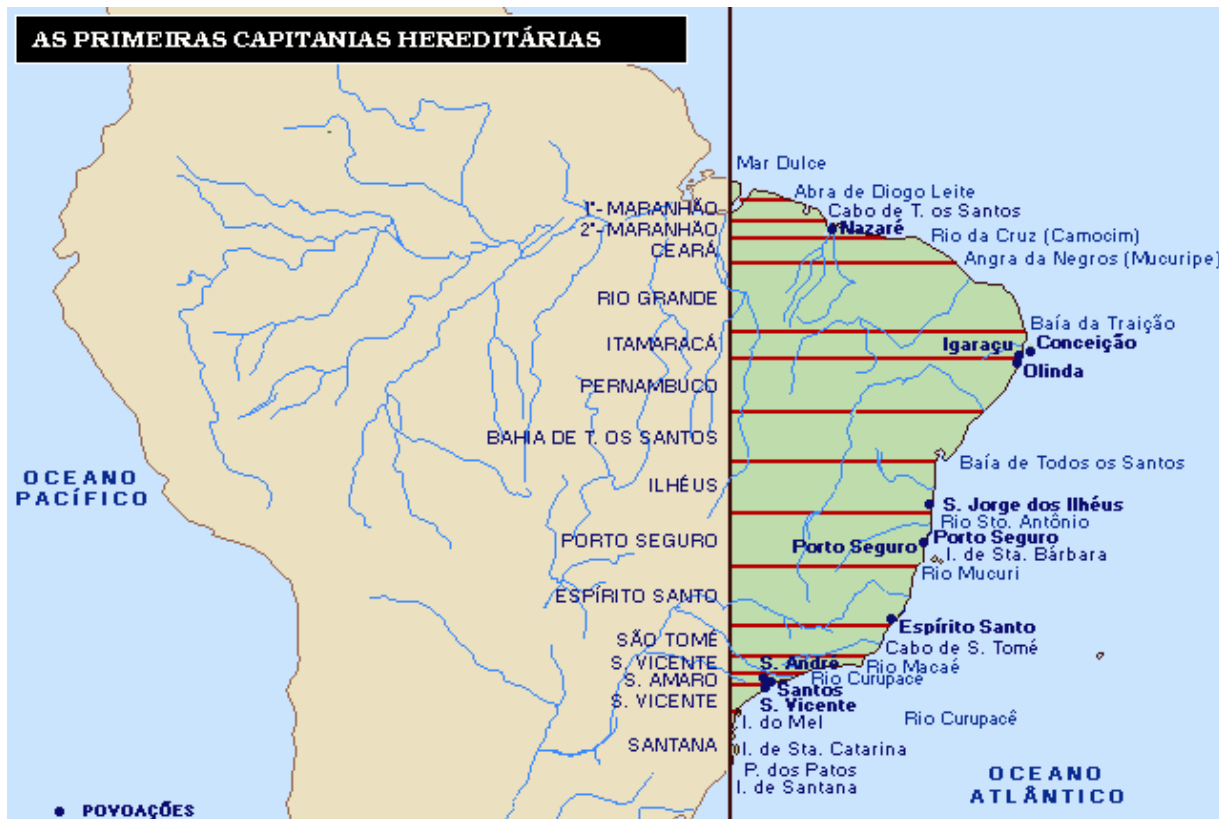
(přeloženy do italštiny – Benátky 1559, 1561, 1570)

Dialog o obrácení pohanů, 1557

rozhovory s místními obyvateli – malomyslnost z mizivých výsledků

obracení domorodců na pravou víru

Redukci na kapitancie (1534) a později na dvě centralizované části (1572)

Páter JOSÉ DE ANCHIETA (1534-1597)

Přišel do Brazílie ve svých devatenácti letech s výpravou druhého generálního guvernéra Duarte de Costy.

V rámci své misionářské mise byl jedním ze zakladatelů jezuitské koleje svatého Pavla a tím i samotného města São Paula, které kolem ní vyrostlo.

Gramaticky utřídil skupinu jazyků rodiny tupí-guaraní a na jejich základě vytvořil tzv. „língua geral“, obecný jazyk, který měl sloužit jako oficiální i literární jazyk nové země – on sám v tomto jazyce kázal.

Capim, catapora, paçoca,
pipoca, peteca, mingau,
mandioca, tamanduá e
toca

Umění mluvnice nejužívanějšího jazyka na pobřeží brazilském, 1595

do mluvnických schémat jezuitské latiny vsadil domorodé jazyky
synkreticky spojené do jedné řeči

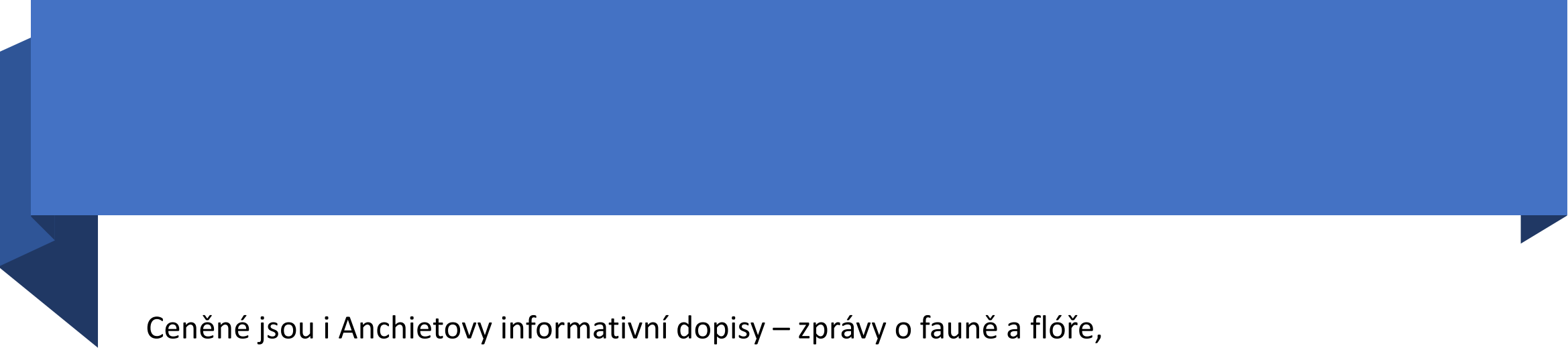
Píše divadelní hry v „língua geral“, v portugalské, španělské i

vícejazyčné, zapojuje do nich indiány jako herce

Na Svatého Vavřince, 1853 – jeho nejproslulejší hra

napsána ve třech jazycích (portugalská, španělská, lingua geral)

střídání stylů, od recitace ke zpěvu a tanci

Ceněné jsou i Anchietyovy informativní dopisy – zprávy o fauně a flóře,
informace antropologické, o kultuře a společenském soužití
domorodců

Co nejvíce přírodních věcí, 1560

Věnuje se mj. historickým esejům, životopisům spolubratrů misionářů, atd.

Píše rovněž básně a to jak tradiční, tak vícejazyčné, ve kterých využívá
jazyka tupí

„...estes entre os quais vivemos estão espalhados 300 milhas (segundo nos parece) pelo sertão; todos eles se alimentam de carne humana e andam nus; moram em casas feitas de madeira e barro, cobertas de palhas ou com cortiças de árvores; não são sujeitos a nenhum rei ou capitão, só têm em alguma conta os que alguma façanha fizeram, digna do homem valente, e por isso comumente recalcitram, porque não há quem os obrigue a obedecer; os filhos dão obediência aos pais quando lhes parece; finalmente, cada um é rei em sua casa e vive como quer; pelo que nenhum ou certamente muito pouco fruto se pode colher deles, se a força e o auxílio do braço secular não acudirem para domá-los e submetê-los ao jugo da obediência. [...] e não moderam a insaciável raiva nem com o sentimento do parentesco.“

(José de Anchieta, uma carta de setembro de 1554)

Další jezuitští otcové

FERNÃO CARDIM

Sepsání o zemi a lidu brazilském

souhrn jeho textů se zprávami z prostředí – popisuje Pernambuco jako místo rozmařilosti, zábavy a povrchního soupeření

SIMÃO DE VASCONSELHOS

Zajímavé a nepostradatelné zprávy o věcech brazilských

Kroniky,
dějiny a
etnografické
popisy

PERO MAGALHÃES GÂNDAVO

*Dějiny provincie Svatého kříže, obecně též
Brazílií zvané, 1576*

GABRIEL SOARES DE SOUSA

Popisné pojednání o Brazílii, 1587

Počátky barokní literatury

BENTO TEIXEIRA - první brazilský básník, jsou s ním spojené počátky barokní literatury

Prosopopéia (1601) – dějiny Brazílie ve verších

VICENTE DE SALVADOR - první skutečný brazilský prozaik

Dějiny Brazílie (1627)

AMBRÓSIO FERNANDES BRANDÃO

Rozhovory o krásách Brazílie (1618) – žánr chvály (ufanismus)

ANDRÉ JOÃO ANTONIL

O hojnosti brazilského rostlinstva a nerostů (1711)

AMRÓSIO FERNANDES BRANDÃO: Rozhovory o krásách Brazílie

BRANDÔNIO: Pois assim vos enganais: porque a terra é disposta para se haver de fazer nela todas as agriculturas do mundo pela sua muita fertilidade, excelente clima, bons céus, disposição do seu temperamento, salutíferos ares, e outros mil atributos que se lhe ajuntam.

ALVIANO: Quando os tivera, creio eu que em tanto tempo, quanto há que é povoado de gente portuguesa, já tiveram descobertos esses segredos, que até agora não acharam pelos não haver.

BRANDÔNIO: Já me há de ser forçado fazer-vos retratar dessa errônea em que estais. Não vedes vós que o Brasil produz tanta quantidade de carnes domésticas e selváticas, que abunda de tantas aves mansas, que se criam em casa, de toda sorte; e outras infinitas, que se acham pelos campos; tão grande abundância de pescado excelentíssimo, e de diferentes castas e nomes; tantos mariscos e caranguejos que se colhem e tomam à custa de pouco trabalho; tanto leite que se tira dos gados; tanto mel que se acha nas árvores agrestes; ovos sem conto, frutas maravilhosas, cultivadas com pouco trabalho, e outras sem nenhum que os campos e matos dão liberalmente; tantos legumes de diversas castas, tanto mantimento de mandioca e arroz, com outras infinidades de cousas salutíferas e de muito nutrimento para a natureza humana, que ainda espero de vo-las relatar mais em particular. Pois à terra que abunda de todas estas cousas como se lhe pode atribuir falta delas? Porque certamente que não vejo eu nenhuma província ou reino, dos que há na Europa, Ásia ou África, que seja tão abundante de todas elas, pois sabemos bem que, se tem umas lhes faltam outras; e assim errais sumamente na opinião que tendes.

VICENTE DO SALVADOR: Dějiny Brazílie

- rozhořčení nad názvem země:

„Kapitán Pedro Álvares de Cabral vztyčil kříž [...] 3. května, v den, kdy se slaví nalezení Svatého Kříže, na němž za nás zemřel Kristus Vykupitel, a proto zemi, již objevil, nazval zemí 'Svatého Kříže' a tímto jménem slula po mnoho let. Leč ďábel, který pro znamení kříže ztratil všechno panství nad lidmi, se bál, že přijde i o bohatství, jež měl v lidu této země, pročež se přičinil, aby první jméno upadlo v zapomnění a zachovalo se jméno „Brasil“, podle stejně nazývaného dřeva barvy řeřavých uhlíků, kterým se barví látky na rudo a jímž tato země oplývá. Jako by jméno jakéhosi dřeva k barvení sukna vážilo víc než jméno onoho dřeva božského, kteréž dalo barvu a moc všem církevním svátostem a na němž byla tato církev postavena, takže nabyla síly a pevnosti, jež jsou nám známy.“